

6. Цимбал Т.В. Антропометрична стандартизація проектування одягу: монографія / Тетяна Валентинівна Цимбал. – К.: КНУТД, 2004. – 148 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Васенок Тетяна Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної освіти і комп'ютерних технологій Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Наукові інтереси: педагогічне проектування, інженерне проектування одягу.

УДК 37(477.84) «17/18»

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ (СЕР. XVIII-XIX СТ.)

Тетяна Зузяк

В статті аналізуються історія та розвиток педагогічної освіти на території Західного Поділля другої половини XVIII-XIX століть, які прями́м чином залежали від реформаційних процесів, здійснених Австрією у зазначений період. Розглянуті освітні реформи в душі політики Просвітництва, які впроваджувала австрійська імператриця Марія-Тереза та її син Йосиф II. Доведено, що освітні реформи на теренах Західного Поділля мали ліберально-показовий характер. Охарактеризовані освітні процеси міста Тернопіль, який у середині XIX став найпотужнішим культурним осередком Поділля. Розглянуто питання підготовки учительських кадрів на території Тернополя та його околиць. Доведено, що стан педагогічної освіти на Західному Поділлі був яскравою ілюстрацією суті політики австрійського уряду в галузі освіти.

Ключові слова: Західне Поділля, педагогічна освіта, австрійський уряд, Тернопіль, Барвінський.

Постановка проблеми. Розвиток педагогічної освіти на території Західного Поділля в другій половині XVIII ст. відбувався в умовах глибоких соціально-політичних і національних протиріч, розв'язання яких прями́м чином залежало від реформаційних процесів, здійснюваних країноколонізатором у зазначений період. Освіта Західного Поділля звертаючи увагу на географічне розташування та історію формувалась під різними впливами, що запозичували як зі Сходу, так із Заходу. Все це разом сприяло локалізації етнокультурної спільності мешканців Західного Поділля, етнічність яких урізноманітнювалася й внаслідок міграції в Україну населення з країн-колонізаторів: угорців, поляків, румунів, євреїв, росіян та ін. Особливо потужною в економічному, політичному, культурному плані була польська громада Західного Поділля.

Аналіз актуальних досліджень. Історичні обриси розвитку освіти, що становлять значний інтерес для нашого дослідження розглянуті в працях С. Сірополка, М. Ярмаценка, О. Любар, П. Білінського, О. Барвінського, Д. Антоновича, М. Грушевського, Л. Березівської, А. Бойко, Н. Гулана, Н. Дем'яненко, Н. Дічек, М. Зогіна, Н. Калениченко, І. Лікарчука.

Мета статті полягає у висвітленні соціально-економічних і політичних чинників розвитку педагогічної освіти Західного Поділля (сер. XVIII-XIX ст.)

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що історія України є разом і історією Поділля, але в дійсності історія Поділля має багато своєрідних особливостей супроти історії інших українських земель. У « Нарисах з історії Поділля » (1927) Є. Сіцінський зазначає, що Поділля поділялося на дві досить відмінні частини : західну і східну й ті дві половини Поділля мали неоднакову історію та не завжди однаково називалися. Західна частина Подільської землі, а власне та, що простягається по середній Придністрянщині за часів передтатарських називалася Пониззям, тобто землею нижчою проти сусідньої горішньої Галичини та Прикарпаття. Займала вона лівий бік річок Дністра та Стрипи і кінчаючи річкою Лядавою, або ще далі річкою Мурафою [1, с. 5]. Західне Поділля, а саме Тернопіль був вперше зазначений на карті Пограбіюса, виданій у Венеції 1570 р., також на карті Герарда Меркатора, виданій в 1595 році [2, с. 22].

Дослідження Західного Поділля має давню традицію. Специфіка досліджень краю першої половини XIX ст. полягала в тому, що цією справою займалися переважно польські науковці. Майже у всіх польських публікаціях Західне Поділля розглядалося в контексті історії культури Речі Посполитої як її невід'ємна частина. Особливо в цьому зв'язку необхідно відзначити працю польського історика О. Яблоновського, який разом із директором польського головного архіву давніх актів професором С. Павенським упорядкували й опублікували у Варшаві впродовж 1875-1895 років 20-ти томну збірку документів, матеріалів та нарисів під назвою «Історичні джерела. Польща XVI-XVII ст. Географічний і статистичний огляд» [3, с. 18-19].

Як зазначає М. Грушевський «в 1772 році Австрія взяла ціле воєводство Руське, майже ціле Белзьке, сусідні частини Подільського і Волинського воєводства і Холмської землі, послалася при тім на

те, що сі землі – колишнє князівство Галицько-Волинське, що було підвласне королям угорським» [4, с. 473]. Галичина з західним Поділлям по Збруч перейшла під панування Австрії. З нею також Тернопільщина і місто Тернопіль. Перехід Західного Поділля під владу Австрії був першим початком відродження українського життя в Західній Україні. Під час панування Австрії на землях Західного Поділля значення Тернополя зросло тим, що австрійська влада створила в Тернополі староство, відкрила найстарішу гімназію на Поділлі. Тим самим Тернопіль став осередком згуртування більшої кількості інтелігенції [2, с. 18]. Тернопіль став найпотужнішим культурним осередком Галицького Поділля.

Стан освіти на Західному Поділлі був дуже низький. Єдина вища верства тодішнього українського громадянства-українське духовенство-вдоволялося мізерною освітою. Австрія, яка була класичною країною феодалізму з її бюрократичною і воєнною машиною, одним із знарядь поневолення народу обрала освіту.

Предметом найпершої турботи австрійського уряду на західному Поділлі було наведення порядку і соціальної дисципліни. Австрійська імператриця Марія-Тереза та її син Йосиф II провадили «модну» тоді серед європейських монархів політику Просвітництва. Головним напрямом їх політики було ослаблення позицій польської шляхти як джерела державних смут і безпорядків. У 1774 р. імператриця видала розпорядження про прискорену організацію державних початкових шкіл. Вона дозволяла перекладати німецькі шкільні підручники українською і польською мовами. Мовою перших підручників для цих шкіл – «Читанки» (1786), «Катахезису» (1788), «Букваря» (1790) - була «словено-руська». Відкрила для українців у Відні духовну семінарію при церкві Варвари. [5, с. 66]. Цісар Йосиф II у 1782 р. проголошує обов'язковість початкової освіти. За його наказом в Австрії у 1782 році було скасовано кріпацтво із залишенням тільки панщини. Йосиф II дітям селянським відчинив вступ до шкіл і заложив у Львові духовну семінарію та університет з українською викладовою мовою [6, с. 394]. Визнання в 1786 р. української мови мовою «крайовою» могло стати значним кроком у розвитку української педагогіки й шкільництва, а в 1789 році уряд Австрії дав згоду на відкриття українських шкіл [7, с. 103].

Освітні реформи мали ліберально-показовий характер. Реформа народного шкільництва, що її 1774 року провів відомий педагог Фельбїгер, встановила три типи шкіл: нормальна школа шестикласна, що мала своїм завданням готувати вчителів до головних шкіл; головна – чотирикласна – мала бути в кожному окрузі і більших містах; тривіальна- дво- або три- класна школа мала знаходитись в менших містах, селах. Крім того, населення мало право утримувати на власні кошти парафіяльні школи, т.зв. дяківни. У 1776 році для управління народним шкільництвом у Галичині та на Західному Поділлі утворено у Львові Крайову шкільну комісію. Саме тоді вперше вирінула справа української мови в рефераті радника І. Коранди [8, с. 507]. У 1781 році було видано розпорядження про створення в містах і приміських зонах Галичини «головних і тривіальних шкіл» німецького типу з чотирма класами, а в селах – парафіяльних шкіл. Духівництво повинно було відкрити школи, утримувати вчителів, а то й самим навчати дітей [7, с. 102].

Основним законом, який визначав дяльність всіх шкіл Австрійської імперії, була «Політична шкільна конституція для німецьких шкіл на території коронованих земель» від 1782 року, що в 9 редакціях діяла аж до 1844 року. Згідно з цим законом школи поділялись на католицькі та євангелістські на підставі віросповідання. При цьому католицькі школи були загальними тобто державними, а євангелістські – винятково приватними. Щодо поділу шкіл за національним принципом школи були національними та колоніськими. У 1784 році всі існуючі гімназії – школи були реорганізовані у державні. Спеціальною комісією у 1786 році було проведено «перевірку» педагогічних здібностей учителів гімназій, внаслідок якої з роботи звільнили всіх здібних і прогресивно настроєних учителів, залишивши тих, хто добре володів німецькою мовою. Однак всі ці нововведення зумовлювались швидше потребами виробництва, ніж турботою уряду про освіту і виховання народу [7, с. 103].

Середні латинські школи в Тернопільщині в тому часі були в руках духовних чинів, латинського та грецького обряду, Єзуїтів та Василян. Вже в 1789 році в Збаражі була латинська гімназія, в Бучачі теж латинська школа середнього типу, ведена Отцями Василянцями [2, с. 44].

Після смерті Йосифа (1790) під впливом поляків замість української мови заведена мова польська – з початку в школах вищих типів, а далі в сільських, народних. У галузі освіти у 1790 році було проголошено реформу публічного виховання. Приймаючи і розробляючи на паперах «реформи» початкової і середньої освіти, уряд Австрії нічого не зробив для їх здійснення. Наляканий революційними подіями у Франції уряд, робить усе можливе, щоб не допустити прогресу шкільної освіти: скорочується асигнування на освіту, в університетах закриваються окремі кафедри, зменшуються строки навчання. Ситуація в школах Галичини та Західного Поділля поліпшується починаючи з 1805 року, після того як суперінтендантам та священникам зі Львова Йосифу Пауліні, Самуелю Бредецькому та Самуелю Фуксу вдається запросити з Німеччини сумлінних пасторів та досвічених вчителів. Для підготовки вчителів тривіальних шкіл були передбачені тримісячні навчальні курси відповідно до статті 119 Політичної шкільної конституції. З часом ці курси перетворились в дев'ятимісячні або ж дворічні препарандистські школи. 13 лютого 1833 року декрет придворної навчальної комісії визначив, що жодному тривіальному

вчителю не буде надано підтверджувального декрету вчителя зі сторони крайової установи. Поки він не відвідає щонайменше тримісячний підготовчий курс і пропрацює на посаді вчителя 3 роки в повній відповідності до свого статусу [9, с. 76]. 17 серпня 1805 року вийшов шкільний декрет. На основі якого держава залишала за собою загальний нагляд над народними школами, а ближчий нагляд поклала на латинську консисторію. Яка перешкоджала розвитку українських шкіл. В 1808 р. в Галичині закрито Руський (український) інститут, де на двох факультетах (філософському та богословському) українською мовою викладалась низка предметів. В 1812 році під тиском поляків у Галичині та на Західному Поділлі відмінено обов'язкову початкову освіту [8, с. 509].

Реформи австрійського уряду в користь українського населення, зокрема в користь його освіти на терені Тернополя та Тернопільщини перервала на кілька років окупація тернопільської округи Росією, що тривала до 1815 року. Коротко триваюче російське панування в Тернополі та в окрузі зазначилось занепадом церковних початкових шкіл, закладених тут вже за Австрії. Тому по відході москалів з Тернополя, австрійський уряд звернувся до митрополита Михайла Левицького з порученням наново організувати тут сітку початкових шкіл під опікою Церкви. Державних шкіл в Галичині ще не було [2, с. 44].

В 1820 році відкрито Тернопільську шести-класову гімназію дворічну філософію. Як зазначає Б. Остапюк, цитуючи О. Білінського «В Тернополі не було ще гімназії, найближча була у Збаражці, відкрита 1 жовтня 1789 року. Мабуть, довго прийшлося ждати Тернополеві на гімназію, якби не особливий випадок. Цар Олександр I прогнав з початком 1820 року орден оо. Єзуїтів з Росії. З Білорусії прибуло до границь Австрії 358 Єзуїтів. Центральний уряд у Відні був противний тому, щоб прогнані Єзуїти осіли в Австрії. Але намісник Галичини Гаувер інтервеніював в уряді, і за його протекцією випущено їх 6 травня 1820 року в границі Австрії. Листом з 20 серпня 1820 року повідомив канцлер двора граф Заурав уповноваженого о. Єзуїтів о. Ляндеса, що цісар Франц призначив для 50х Єзуїтів річну пенсію 300 золотих римських і асигнував на перші потреби влаштування 4.000 золотих річно під тією умовою, що вони відкриють у Тернополі 6 клас гімназії і 2 роки філософії. Незабаром до Тернополя приїхала 6 Єзуїтів і вони відкрили гімназію» [10, с. 43-44]. Гімназія мала в 1837 році 479 учнів, а філософія 144 студенти. Лише в 1898/99 р. постав перший клас українською мовою навчання [2, с. 44].

Серед представників наростаючого культурно-національного руху Галичини у боротьбу за українську народну мову вступив гурток молодих львівських богословів на чолі з «Руською трійцею» – Маркіяном Шашкевичем, Яковом Головацьким, Іваном Вагилевичем. Педагогічні погляди «Руської трійці» сформувалися у процесі громадської й освітньої діяльності в 30-ті-40ві роки XIX ст., спрямованої на національно-культурне відродження Галичини. Члени об'єднання присвятили свою діяльність відновленню у природних правах народної мови, служінню народу, піднесенню національної літератури. У педагогічних поглядах «Руської трійці» послідовно обстоюється необхідність українського національного виховання й освіти в Галичині та на Західному Поділлі. Педагогічні погляди «Руської трійці» мали колосальний вплив на формування нової генерації українських учителів, на дальший розвиток прогресивної педагогічної думки на Західному Поділлі [11, с. 236].

У травні 1848 р. був опублікований декрет крайової президії, яким запроваджувалася українська мова як навчальний предмет у головних школах, а тривіальні переводилися на українську мову навчання. Відновлювали свою роботу вчительські конференції. У 1849 році було затверджено «Організаційний нарис гімназій і реальних шкіл в Австрії». В «Організаційному нарисі» зазначалося, що не слід відмовлятися від тілесних покарань у нижчих гімназіях, якщо не дозволяють умови. Позитивним було те, що більше уваги приділялось вивченню предметів природничо-математичного циклу, санкціонувалося викладання рідною мовою, а запровадження крайових шкільних рад послаблювало позиції церкви в навчальних закладах [7, с. 169].

Після 1848 року, австрійський уряд відібрав латинські школи в Тернополі – гімназію та філософію – з рук Отців Єзуїтів і утворив з них державну восьми класову гімназію з німецькою мовою навчання під світською дирекцією. Першим директором гімназії став українець Євстахій Прокопчиць [2, с. 46]. На основі окремого статуту 1851 року відкрились реальні школи, така школа була відкрита у Тернополі у 1857 році [7, с. 169].

Згідно 22 червня 1867 року у народних школах викладову мову визначав той, хто утримував школу, друга крайова мова в такій школі ставала предметом навчання. Другим законом з 26 червня 1867 року керування шкільництвом в Галичині передано Крайовій шкільній раді. Складена в більшості з поляків Крайова шкільна рада почала плановий похід на знищення української народної школи та на утримання розвитку середньої школи. Далі закони від 21 грудня 1867 року, який урочисто проголошував, що всі народи держави мають законне право береження й плекання своєї народности, закон 25 травня 1868 р. встановив відлучення школи від церкви. Закон 14 травня 1869 р. проголосив рівне право усіх на елементарну освіту. Але з тими законами зовсім не рахувались крайові закони [8, с. 530].

Щодо підготовки учительських кадрів, то до 70 років XIX ст. постачали так звані препаранди, що від 1849 року з правила мали дворічний курс. Отже, освіта учительства до 70х років XIX була недостатня.

Вперше 1850 року утворено при університетах іспитові комісії для кандидатів на учительські посади в середніх школах. Грунтовна зміна в справі підготовки учительства для народних училищ наступила з виданням закону 1869 року, а саме, згідно з тим законом, замість препаранд мали повстати чотирилітні учительські семінарії. Але для переходової доби – 1871-1874 рр. – курс був скорочений до 3 років [8, с. 540].

Олександр Барвінський був першим, хто у 1870 р., розбудив не лише Тернопіль, але і все Західне Поділля з вікового сну і вказав шлях до культури і освіти. Він був засновником усіх культурно-освітніх установ Тернополя у 1870-80 рр. З прибуттям О. Барвінського до Тернополя на посаду старшого вчителя нововідкритої учительської семінарії у 1871 році, почалася нова ера в житті Тернополя [10, с. 16]. У 1881 році заснована організація «Рідна школа», яка займалася справою поширення українських шкіл [5, с. 69].

Австрійський уряд у 1893 році, задовольняючи вимоги панівних класів буржуазії, поділив початкові школи на 2 типи – сільські та міські. Навчання в школах сільського типу не давало жодних прав на середню і вищу освіту. До шкіл міського типу належали 4-, 5-, 6-, 7- класні школи, а також так звані школи в Галичині. Відповідно до шкільних законів було проведено реформу педагогічної освіти. Замість педагогічних навчальних закладів, що існували при головних початкових школах, створювалися учительські семінарії. Перед учительськими семінаріями стояло завдання: виховати майбутнього вчителя в дусі релігійності, покори, відданості Габсбургам, прищепити ненависть до передових, революційних ідей. Учителі постійно перебували під поліцейським наглядом, їм заборонялось брати участь у роботі культосвітніх товариств, читати прогресивну пресу [7, с. 172].

У 1895 році повстала в Тернополі філія Руського Товариства Педагогічного. Філія влаштувала конференції для членів, на яких розглядалися справи, пов'язані з шкільництвом та купівлею книжок для власної бібліотеки, тощо. При Тернопільській філії утворено жіночий гурток. Що навчав ручних робіт та дбав про збирання фондів для філії. Цей гурток зібрав 750 крон для заснування жіночого інституту, до цього не дійшло через замалу кількість оголошених. Замість цього відкрито селянську бурсу [2, с. 198].

Коли на початку 90-х років XIX ст. розвиток народного шкільництва в Галичині та на Західному Поділлі пішов так далеко, що вже бракувало кандидатів з учительських семінарій. Шкільна рада почала вводити до народних шкіл так званих «панчошкових учительок», тобто учительок, що склали іспит на учительку ручних праць, але їй допускали їх в школі викладати загальноосвітні предмети на правах кваліфікованих учительок. Такі учительки призначалися шкільною радою переважно для українських шкіл [8, с. 542].

Шкільництво державного типу в Тернополі і Тернопільському повіті було налагоджено аж під кінець XIX ст. По селах навчання відбувалось українською мовою. В Тернополі була учительська семінарія. Для дівчат були і приватні учительські семінарії з польською мовою навчання [2, с. 190]. Виникає новий тип шкіл, який називається утравквістичною, тобто різномовний. Крім державних учительських семінарій, відкривалися приватні педагогічні навчальні заклади, які перебували в руках церкви, різних культурно-освітніх організацій і товариств [7, с. 178].

Для охорони своїх професійних інтересів українське учительство 1896 року утворило разом з польським учительством «Towarzystwo Nauczycieli Ludowych w Galicji» У 1889 році розпочалось видання для Галичини і Буковини українського педагогічного журналу «Учитель» [12, с.285 (1885)].

Висновки. Таким чином можна констатувати, що на прикладі Західного Поділля очевидним є те, що Австрія в результаті поділів Речі Посполитої здобула територію, яка істотно відрізнялася від її ядра своєрідністю і різницею свого соціального, економічного, національного та культурного характеру. Найстарішим з впливів на освіту Західного Поділля був польський. До останньої чверті XVIII ст. більша частина українських етнічних земель перебувала у складі польсько-литовської Речі Посполитої. Навіть після втрати політичної незалежності польська шляхта зберігала свої політичні і культурні впливи, навіть зміцнила свої позиції на західному Поділлі. Австрійська імперія розглядала школу як знаряддя денационалізації українського народу, вселяла намагалася загальмувати розвиток української освіти. Освіта учительства до 70-х років XIX була недостатня. Вперше лише 1850 року утворено при університетах іспитові комісії для кандидатів на учительські посади в середніх школах. Грунтовна зміна в справі підготовки учительства для народних училищ наступила з виданням закону 1869 року. Стан освіти на західному Поділлі був яскравою ілюстрацією суті політики австрійського уряду в галузі освіти.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Січинський Є. «Нариси з історії Поділля». Нарис 1./ Є. Січинський. – Вінниця, 1927. – 21 с.: іл.
2. Шляхами золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина. Т.3./ Філадельфія, 1983. – 846 с.
3. Баженов Л. Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX-XX ст. Історіографія. Бібліографія. Матеріали/ В. А. Баженов. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільська міська друкарня, 1993. – 480 с.
4. Грушевський М. Ілюстрована історія України / М. Грушевський. – Репр. відтворення вид. 1913 року. – К.: [б. и.], 1990. – 524 с.: іл.
5. Українська культура: лекції / ред. Д. Антонович; упоряд. С. В. Ульяновська. – К.: Либідь, 1993. – 592 с.
6. Аркас М.М. Історія України - Русі з малюнками / М. М. Аркас. – 3-те факс. вид. – К.: Вища шк., 1993. – 385 с.: іл.

7. Ярмаченко М.Д. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні: нариси (X-поч XX ст.) / М.Д. Ярмаченко. – К. ; Л. : Рад. школа, 1991. – 381 с.
8. Сірополко С. Історія освіти в Україні. / С. Сірополко. – Київ: Наук. Думка, 2001. – 912 с.
9. Луканюк С. Особливості організації навчального процесу в народних школах німців-колоністів Галичини кінця XVIII – першої половини XIX ст. / С. Луканюк // Історико-педагогічний альманах, випуск 1. – Умань, 2008. – 95 с.
10. Остап'юк Б. Давній Тернопіль / Остап'юк Б.- Маямі-Торонто, 1984.- 208 с.
11. Любар О.О. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. / О.О. Любар, М.Г. Стельмахович, Д.Т. Федоренко. – К. : Знання, 2003. – 450 с.
12. Енциклопедія Українознавства: Словникова частина. Т. 5 Доповнення і виправлення / Ред. В. Кубійович ; Наукове Товариство ім. Т. Шевченка. – Париж-Нью-Йорк, 1966 – 402 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Зузяк Тетяна Петрівна – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри технологічної освіти, економіки і безпеки життєдіяльності, докторант Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

УДК 378.4

ВИКОРИСТАННЯ СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНИХ СХЕМ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

Сергій Ігнатенко, Євген Єрмоленко

У статті розглядаються питання застосування структурно-логічних схем у процесі організації самостійної роботи студентів. Визначено основні типи завдань із застосуванням структурно-логічних схем, та їх переваги відносно традиційних завдань для самостійної роботи студентів.

***Ключові слова:** структурно-логічні схеми, наочність, візуалізація, самостійна робота.*

Постановка проблеми. Тенденції реформування системи вищої освіти України за останні роки вказують на зменшення частки аудиторного навантаження. Так, за новою редакцією Закону України "Про вищу освіту" максимальне навчальне навантаження на одну ставку науково-педагогічного працівника не може перевищувати 600 годин на навчальний рік [6]. Враховуючи, що обсяг навчальної інформації з часом збільшується, спостерігається значне посилення позааудиторної (індивідуальної та самостійної) роботи студентів.

Таким чином перед науково-педагогічними працівниками постає проблема пошуку нових продуктивних форм самостійної роботи студентів.

Аналіз актуальних досліджень. На теоретико-методологічному рівні проблема організації самостійної роботи студентів знайшла своє висвітлення в працях багатьох педагогів і психологів: А. Алексюка, С. Архангельського, Ю. Бабанського, В. Безпалька, П. Підкасистого, О. Біляєва, Л. Паламар, М. Пентилюк, К. Плиско, А. Петровського, О. Леонтьєва, К. Платонова, С. Рубінштейна [4, с.2].

Із зростанням ролі наочності у вигляді схем в навчальному процесі почали з'являтися дослідження з питань їх застосування. Дані наукових досліджень С. Погорелова, Л. Кохан, Н. Савкової та ін. свідчать про те, що використання такого виду наочності сприяє усвідомленому сприйняттю нових знань. Схеми ж є засобом узагальнення та міцного засвоєння навчальної інформації, формування умінь і навичок структурування та систематизації навчального матеріалу [1, 5, 7].

Зазначені властивості структурно-логічних схем визначають можливість і доцільність їх застосування у процесі самостійної роботи студентів, зокрема інженерно-педагогічного спрямування.

Метою статті є визначення дидактичних можливостей структурно-логічних схем в процесі організації самостійної роботи студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того, аби визначити місце та роль структурно-логічних схем в процесі самостійної роботи студентів, слід спочатку звернутися до сутності поняття "самостійна робота студента". За одним із визначень - це самостійна навчально-пізнавальна діяльність студента, яку науково-педагогічний працівник планує разом зі студентом, але виконує її студент за завданнями та під методичним керівництвом і контролем науково-педагогічного працівника без його прямої участі [8, с. 1].

Найпоширенішими видами навчальних завдань для самостійної роботи є: конспектування теми за заданим або власно розробленим студентом планом; реферування теми або вузької проблеми; виконання розрахункових або практичних (наприклад ситуативних) задач різного рівня з теми; розробка теоретичних або прикладних функціональних (діючих) моделей, явищ, процесів, конструкцій тощо; комплексний опис будови, властивостей, функцій, явищ, об'єктів, конструкцій тощо.

Всі названі види завдань для самостійної роботи мають суттєві недоліки: